

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie

Kulturologie

Teze dizertační práce

Kulturní změna v lokálních kulturách Papuy - Nové Guineje

Culture Change in a Local Cultures of Papua New Guinea

Školitel: doc. Martin Soukup, Ph.D.

2015

Julie Grúzová

ÚVOD

Téma předkládané dizertační práce vychází z mého dlouhodobého zájmu o problematiku vztahu člověka a jeho prostředí a volně navazuje na předchozí témata, která jsem zpracovávala pro diplomovou a rigorózní práci. V diplomové a později i v rigorózní práci jsem se věnovala vztahu *člověk – kultura – příroda* na hranicích Česka a Rakouska, v tzv. sudetské krajině. V průběhu doktorského studia jsem od tématu neupustila, pouze jsem se přesunula do prostoru hor Papuy-Nové Guineje. Důvodem k tomuto zásadnímu přesunu v prostoru se stala situace, neřku-li příležitost, která umožnila a stále umožňuje v tamních lokálních komunitách studovat právě probíhající sociokulturní změny a dopad těchto změn na kulturní identitu příslušníků místních lokálních komunit.

Příležitost, která mě oslovila natolik, že jsem si toto téma zvolila pro své doktorské studium, se objevila ve chvíli, kdy byla v pohoří Saruwaged v provincii Morobe ve státě Papua-Nová Guinea vyhlášena první přírodní chráněná oblast s názvem YUS Conservation Area. Jednou z nejvíce pozoruhodných věcí na prvním ochranném projektu v této oblasti se stala skutečnost, že oblast byla za chráněnou prohlášena z velké části díky iniciativě právě místních obyvatel. Jejich rozhodnutí má rovněž přímou souvislost s vlastnictvím půdy, které je na Papui-Nové Guineji stále udržováno jako soukromé. Pozemky, které většinou nejsou zaknihované a předávají se dědičně, jsou tak v rukách místních lidí. Vlastníky půdy dnešní YUS Conservation Area jsou tedy konkrétní lidé z komunit, které tuto oblast obývají. V rozlehlé oblasti se nachází celkem 35 vesnic (v textu práce jsou nejčastěji zmiňované či odkazované vesnice Yawan, Toweth, Kotet, Mitmit, Boksawin, Sapmanga a Mup). Jak může vzniknout chráněná oblast v zemi se soukromým vlastnictvím půdy? Jaký byl motiv založení chráněné oblasti? Jaká byla očekávání spojená s rozvojem techniky, školství, zdravotní péče?

Je tedy z velké části rozhodnutím místních obyvatel, zda na svá území vpustí např. těžbařské společnosti s příslibem velkého zisku a rozvoje komunity v oblastech vzdělávání, zdravotní péče, či technologií, nebo zda se vytouženého rozvoje budou snažit dosáhnout odlišným způsobem, který by byl šetrný nejen k jejich přirozenému prostředí, ale také k jejich tradiční kultuře.

Předmětem předkládané dizertační práce je studium aktuálně probíhajících sociokulturních změn lokální komunity Nungon žijící v pohoří Saruwaged. Proč zrovna lokální komunita Nungon? Zaměřuji se na tuto komunitu, neboť obývá část území dnešní chráněné oblasti YUS Conservation Area. Krok, který k umožnění založení chráněné oblasti uskutečnili, s sebou přináší řadu nových postupů a inovací, řadu výhod i nevýhod, zkrátka mnoho zásadních

změn, na které bylo (a stále je) třeba reagovat a které si vynutily a nadále vynucují vytváření nových adaptačních strategií. Lokální komunita Nungon navíc nabízela další příležitost, která spočívala ve skutečnosti, že této komunitě nebyl věnován takřka žádný antropologický výzkum. Prvním, kdo výzkum podobného ražení uskutečnil, byl v roce 2009 Martin Soukup. Jeho další návštěvy Nungonů jsem se v roce 2011 (září, říjen 2011) účastnila již i já. Každý zvláště i oba společně jsme u Nungonů nacházeli nejrůznější témata k výzkumu. Základem ovšem bylo i získat základní data o lokální komunitě, která bylo možné poskytnout dalším badatelům, kteří do oblasti míří. Jedná se zejména o biology, kteří těží z biologické rozmanitosti oblasti. Třetím zásadním bodem, který mě přesvědčivě nasměroval k Nungonům, byl tedy aplikační charakter výstupů výzkumu.

Dizertační práce je primárně založena na empirickém výzkumu, jehož zázemí bylo situováno mezi příslušníky lokální komunity Nungon do vesnice Yawan. Těžiště práce tvoří prezentace výsledků empirického výzkumu a dále se opírám o analýzu relevantních pramenů a odborné literatury. Mnohé z pramenů jsou dostupné pouze ve specializovaných knihovnách v regionálních městech Papuy-Nové Guineje, část práce v terénu proto probíhala i na těchto místech.

Cílem práce je analyzovat a interpretovat sociokulturní změny probíhající ve vybrané lokální komunitě Nungon a adaptační strategie obyvatel, jež zvolili v souvislosti s ochranou přírodního prostředí. Jedná se o detailní poznání problematiky lokální kultury v kontextu ekologické antropologie (kulturní ekologie) a v sociálně-kulturním kontextu (náboženský konflikt, kontakt se západní civilizací, genderová tematika). Dílčím cílem je rovněž představit základní etnografická data o etnické skupině Nungon, která jsou přímo aplikovatelná a budou se moci stát opěrným bodem pro nově příchozí do oblasti – pro badatele, výzkumníky, či ekoturisty.

Dílčím cílem je také pěstovat a kultivovat některé techniky terénního výzkumu (např. techniky vizuální antropologie) v českém prostředí. Papua-Nová Guinea je antropologicky velmi významný a ojedinělý terén, zejména pro kulturní diverzitu a vzájemnou izolovanost místních komunit. Přítomnost evropských potažmo českých antropologů a kulturologů přispívá k dalšímu poznání vymezené lokality.

ZDROJE INSPIRACE A TEORETICKÉ UKOTVENÍ TÉMATU

Dizertační práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. Celou práci doplňují přílohy, jež sestávají z prezentace získaného vizuálního materiálu (nativních kreseb), o který se předkládaná práce opírá a dále z publikovaných prací, z nichž dizertační práce vychází.

První kapitola kontextualizuje téma práce po stránce historické, geografické i oborové. Historie i geografie ostrova Nová Guinea a státu Papua-Nová Guinea vsutku slouží zejména ke kontextualizaci a neklade si za cíl podrobně se těmto tématům věnovat. Více prostoru je věnováno antropologickým výzkumům. Konkrétně se věnuji těm autorům, kteří jsou jednak klasiky oboru, jejichž dílo je základním kamenem pro antropologické studium kultury, ale kteří se rovněž svými poznatky, myšlenkami a přístupy stali v určitém ohledu inspirací pro můj vlastní empirický výzkum. Cílem zde bylo vždy upřednostnit tu danou problematiku, která má přímý vztah k předkládané práci. Inspirací pro můj empirický výzkum se tak stal Bronislaw Malinowski a zúčastněné pozorování jako technika výzkumu, Margaret Meadová, která přispěla k etablování vizuální antropologie, či Hortense Powdermakerová, která se, ač v odlišném sociokulturním prostředí, věnovala problematice reflexivity ve výzkumu. V terénních výzkumech na Nové Guineji mi byl inspirací Roy Rappaport, který ve svém výzkumu uplatňoval ekologický přístup, či Paul Sillitoe, jenž své výzkumy věnoval studiu sociokulturních změn. Zásadním zdrojem inspirace se stal také výzkum Paige Westové, která se věnovala dopadu ochránářského projektu v novoguinejské Vysočině na tamní lokální komunitu.

Po stránce teoretické (kapitola druhá) lze práci ukotvit zejména v přístupech ekologické antropologie a v teorii kulturní změny. Předmětem kulturní ekologie je vztah mezi člověkem a jeho prostředím, jinými slovy vztah mezi kulturou a přírodou. V ekologickém kontextu je pojem kultura charakterizován jako *systém nadbiologických prostředků a mechanismů, jejichž prostřednictvím se příslušníci lidského rodu adaptují na vnější prostředí* (Soukup, V., 2014: 306). Kultura je považována za univerzální technologii lidstva, za nadbiologický nástroj adaptace. Se snahou práci kontextualizovat se v teoretické části věnuji ekologickým přístupům v antropologii a výzkumům, které z těchto přístupů vycházejí, a také problematice sociokulturních změn a uvádím konkrétní příklady jejich výzkumů. Uvádím průkopníka v oblasti kulturní ekologie Juliana Stewarda a jeho výzkum Šošonů, pojetí kulturního systému Leslieho Whitea i kulturní materialismus Marvina Harrise, prostřednictvím kterého vysvětloval např. i potravinová tabu.

Problematika sociokulturních změn, které se dizertační práce věnuje, se zde opírá o oblasti (náboženství, gender a technologie), ve kterých tyto změny probíhají napříč celou Melanésii a které dále ovlivňují probíhající změny v dalších oblastech. Změny, které lze pozorovat a studovat ve sledované lokální komunitě, se objevují ve všech oblastech Papuy-Nové Guineje, vlastně na celém ostrově Nová Guinea i ve všech oblastech Melanésie. Nejzásadnějším způsobem se proměňují oblasti politiky a politického uspořádání, náboženství, sociálního uspořádání i technologií. V souhrnu tak lze hovořit o přechodu ke křesťanské společnosti založené na parlamentní demokracii, v oblasti sociálního uspořádání založené na třídní společnosti.

Ve druhé kapitole dizertační práce také seznamují se současným stavem poznání zkoumané problematiky. Významným zdrojem sociokulturních změn ve zkoumané lokalitě se stalo založení první chráněné oblasti na Papui-Nové Guineji. Motivem zde byla ochrana tropických lesů, které jsou ohrožovány rozsáhlou těžbou. Global Conservation Fund začal v roce 2002 finančně podporovat vznik chráněné oblasti a v lednu roku 2009 byl úředně potvrzen vznik první chráněné oblasti na Papui-Nové Guineji pojmenované YUS Conservation Area. Oblast zahrnuje 76 000 hektarů tropických lesů a cílem je ochrana lesního ekosystému, který dosud dával prostor pro žití mnoha rostlinným a živočišným druhům včetně lidských populací. Na území se rozkládá 35 vesnic, jejichž život se proměnil poté, co se zástupci jednotlivých komunit rozhodli a vzájemně shodli v otázce ochrany jejich přirozeného životního prostředí.

Výsledky předkládaného empirického výzkumu ukazují jasnou souvislost a vliv náboženských motivů na založení chráněné oblasti. Předpoklady ke vzniku chráněné oblasti YUS vytvořila komplikovaná náboženská situace v údolí Uruwa, kde se nachází i vesnice Yawan. V oblasti žijí jednak příslušníci luteránské církve a také příslušníci církve adventistické, kteří s odkazem na Bibli jako nejvyšší náboženskou normu stále dodržují některá starozákonní přikázání, mezi které patří i potravinová tabu definovaná v jedenácté kapitole knihy Leviticus. Adventisté etnické skupiny Nungon vztáhli tato biblická pravidla i na stromové klokany, čímž do velké míry umožnili založení chráněné oblasti YUS Conservation Area.

METODOLOGICKÉ UKOTVENÍ TÉMATU

Kapitola třetí předkládané práce ji ukotvuje po stránce metodologické, z obecné roviny metod a technik výzkumu se výčet zužuje k těm, které byly přímo uplatňované při zpracování tématu dizertační práce. V kapitole týkající se metodologických východisek práce blíže seznamuji s přípravou i realizací vlastního empirického výzkumu, s rešeršní prací dostupné literatury a zdrojů, a také s nutnou jazykovou přípravou. Popisuji aplikovanou metodu výzkumu zúčastněné pozorování a další techniky, mezi které patří nativní klasifikace či genealogie, které jsou pak s konkrétními výsledky prezentovány v samotné empirické části. Vlastní empirický výzkum se opírá o techniky spojené s vizuální antropologií, konkrétně o užití nativních kreseb. V této kapitole seznamuji s touto technikou užitou při výzkumech napříč kontinenty.

Projekt dizertační práce je rozdělen do dvou částí – teoretické a empirické, které se realizovaly ve třech fázích. Teoretická část v první fázi probíhala v České republice a sestávala ze studia relevantních odborných pramenů a zdrojů. Nedílnou součástí byla také jazyková příprava zahrnující jednak úřední řeč státu Papua-Nová Guinea, kterou je Tok Pisin, a jednak jazyk, kterým se dorozumívá sledovaná komunita Nungonů, tedy jazyk patřící do jazykové skupiny Yau. Studijním podkladem byla rovněž data získaná antropologem M. Soukupem během jeho terénního výzkumu ve sledované komunitě v roce 2009.

Empirická část byla realizována přímo v terénu, tedy v lokální komunitě Yawan na Papui-Nové Guineji. Základní metodou byl terénní výzkum, který se zakládal na standardních antropologických postupech. Metodou je zde třeba rozumět promyšlený postup, kterým lze dosáhnout sběru a následné práce s antropologickými daty. Metody využívají konkrétních nástrojů. V tomto případě se jedná zejména o metodu terénního výzkumu, díky němuž vzniká možnost získat etnografická data nezprostředkovaně kontaktem se zkoumanou komunitou. Metody výzkumu jsou zde uskutečňovány prostřednictvím následujících technik (srov. Soukup, 2014):

- rešerše a studium dostupné literatury a zdrojů k získání informací o historii a stávajícím stavu problematiky,
- záznam získaných etnografických dat, který byl organizován převážně v terénním deníku, který se stal zásadním podkladem pro sloučení veškerých poznámek, záznamů a denních žurnálů,
- zúčastněné pozorování,

- práce s informátory, kteří byli nápomocni zejména v otázkách jazykové bariéry a zároveň klíčoví informátoři zprostředkovali přijetí nás, výzkumníků, zbytkem komunity; jednalo se o informátory, kteří procházeli enkulturací v dané kultuře a byli aktivně zapojeni do dění v komunitě,
- sběr genealogií,
- sběr folktaxonomií,
- techniky vizuální antropologie,
- sběr nativních kreseb,
- reflexivita, tedy přiznání vlastní subjektivity během terénního výzkumu.

Nativní kresba

Vizuální antropologie je samostatnou disciplínou antropologie, která studuje sociokulturní systémy s využitím vizuálních materiálů (zejména fotografií a filmu). V současné době můžeme identifikovat dva hlavní ekvivalentní proudy: psaná a vizuální antropologie. Vizuální antropologie je založena na předpokladu, že základem kultury jsou symboly, které nacházejí svůj význam a výraz v artefaktech, sociokulturních regulativech a zejména pak v gestech, obřadech, rituálech atd. Vizuální antropologie není jen sběrem etnografických dat pomocí vizuální a nahrávací techniky, ale alternativní způsob antropologického výzkumu kultury. Důležitými osobnostmi tohoto směru jsou Marcus Banks, Anna Grimshaw, Paul Hockings, Judith McDougall, David McDougall, Howard Morphy.

Americká antropoložka M. Meadová přispěla k rozvoji vizuální antropologie jako samostatnému vědnímu oboru. Ve svém výzkumu využila potenciál filmu a fotografie. Společně s G. Batesonem realizovala výzkum v terénu na Nové Guineji a na Bali. Jako výsledek výzkumu představili sérii filmů *Formování charakteru v odlišných kulturách*¹ a knihu *Balijský charakter: fotografická analýza* v roce 1942. V rámci výzkumu pořídili přibližně 25.000 fotografií, které tematicky souvisejí s výchovou, vzděláním a rodičovskou péčí. Pro vlastní publikaci vybrali pouze 759 fotografií, které jsou pečlivě rozdělené podle kritérií tak, aby reprezentovaly kulturu Bali.

Typickým příkladem práce vizuálních antropologů je studie S. Wortha a J. Adaira, kteří naučili šest příslušníků indiánského kmene Navajo ovládat fotoaparát. Získané obrázky ukazují

¹ Orig. *Character Formation in Different Cultures*

svět očima Navajo. Jejich zkušenosti a znalosti jsou popsány v knize *Through Navajo Eyes: an Exploration in Film Communication and Anthropology* (Očima Navahů: zkoumání ve filmovém sdělení a antropologii, 1. vyd. 1972)

Reprezentace prostřednictvím kreseb spadá do kategorie vizuální antropologie, která se zaměřuje převážně na film a fotografii. Ovšem kresba představuje specifický typ narace. Využití kreseb jako výzkumného nástroje není zcela neobvyklé. Ve 20. století se průběžně získávaly kresby od mimoevropských kultur. O kultury Afriky a Asie se v tomto směru zajímal např. Geoffrey Paget (Paget, 1932), kresbám se na Aloru věnovala např. Cora Duboisová, která zaznamenávala rozdíly toho, co ve svých kresbách ztvárňují chlapani a co dívky. Chlapani vizualizovali nejčastěji lidské postavy a nejrůznější ceremoniály, dívky pak pracovní nástroje (Dubois, 1944).

Tématem kreseb byla zpravidla lidská postava a autory kreseb byly z největší části děti. Kresby byly nejčastěji využívány jako projektivní technika k určování rysů osobnosti. Nutno podotknout, že kresby byly analyzovány z etnocentrického kontextu naší západní kultury. Autoři, kteří se snažili interpretovat kresby v daném kulturním kontextu, byli nuceni vyrovnat se s determinovostí kreseb. Lidská postava patří k prvnímu, co dítě začne při pokusech o kresbu ztvárňovat, proto bývá využívána jako diagnostický nástroj pro sledování vývoje dítěte, protože existuje předpoklad, že formy ztvárnění lidské postavy jsou v jednotlivých fázích vývoje dítěte neměnné. Do kreseb se samozřejmě promítají i vždy aktuálně se šířící trendy mezi dětmi, z tohoto důvodu probíhala i mezikulturní srovnávání.

U australských etnik se výzkumům prostřednictvím kreseb věnovala Mauerem Coxová. U etnické skupiny Warlpiri zjistila, že děti se až v současnosti díky školní docházce učí západnímu stylu kresby, neboť jejich nativní styl je úzce spojen i s náboženskými představami, kdy během rituálních tanců dochází k vizualizaci příběhů předávajících se tradicemi na těla tanečnicků a do písku. Styl kresby připomíná spíše letecké snímky (Soukup, 2013).

Zajímavé jsou rovněž výzkumy antropologa Meyera Fortese, během kterých upozoroval na rozdíly v kresbách dětí afrických etnik, které navštěvovaly školu a děti negramotných. U gramotných dětí se více prosazoval západní styl kreseb. Tento výzkum ze třicátých let v podstatě zopakoval v letech sedmdesátých, kdy už byl tento západní styl mnohem více rozšířen (Fortes, 1940).

Kresby jako výzkumný nástroj je možné použít jako výpověď o kultuře i jako psychodiagnostickou pomůcku. Kognitivní vědy v současné době kresbu konceptualizují jako externí mentální reprezentaci (Soukup, 2013). Reprezentace slouží jako záznam, který představuje jev, který v daný okamžik nemusí být přítomen. Využití kresby dětí při terénních

výzkumech s sebou nese několik výhod, svým způsobem překračuje jazykovou bariéru a zároveň je to technika, která je dětem naprosto přirozená a je jejich zábavou.

V psychologických vědách je reprezentace obvykle rozdělena na vnější a vnitřní reprezentaci. Vnější reprezentace zahrnuje právě i kresby a jejím cílem je zaznamenání vnějšího světa. Mentální reprezentace je také charakterizována čtyřmi základními podmínkami:

- 1) je vytvářena nositelem reprezentace,*
- 2) nese obsah nebo reprezentuje jeden a více jevů,*
- 3) musí mít nějaký pevný základ,*
- 4) musí být srozumitelná někomu dalšímu. (Soukup 2013: s. 552).*

EMPIRICKÝ VÝZKUM MEZI NUNGONY A JEHO VÝSLEDKY

Na kapitolu týkající se metodologie navazuje samotná empirická část, o kterou se celá práce opírá. Jedná se o představení lokální komunity Nungon v čase i prostoru, o představení samotného výzkumu a dílčích tematicky ohraničených cílů. V první řadě seznamuji s reáliemi i vstupními etnografickými daty o Nungonech a věnuji se historii kontaktu této etnické skupiny s okolním světem, tedy faktorům, které měly na současnou podobu jejich kultury zásadní vliv. Postupně jsou v kontextu tradiční i současné kultury etnické skupiny Nungon představena jednotlivá výzkumná témata - kultura, rodina a příbuzenství, vesnice, příroda a ochrana přírody a představa budoucnosti oblasti. Prostřednictvím analýzy nativních kreseb, které jsou taktéž uvedeny v příloze dizertační práce, jsou postupně rozkrývány probíhající sociokulturní změny a jejich souvislost s ochranou biodiverzity.

Vizualizace a reprezentace kultury je těžištěm celé práce. V rámci výzkumu, který byl realizován v Yawanu, byla navázána spolupráce s místní základní školou a žáci této školy s námi ochotně spolupracovali. Cílem se tak stalo studium a reprezentace místní tradiční kultury prostřednictvím kreseb vytvořených právě žáky místní základní školy. Každá kresba navíc obsahuje popis samotného obrázku či vyobrazené situace. Každé z výše uvedených témat bylo zpracováváno jednotlivě a v samostatný den v prostorách místní základní školy. Po zadání tématu a jeho zpracování studenty následovala ještě rozprava a rozhovory, během kterých byly pořizovány doplňující informace.

Analýza získaného datového souboru byla realizována po ukončení pobytu v terénu, tedy po návratu do České republiky. Analýza spočívala ve sledování objektů, motivů, postav, situací a jevů, které se na kresbách vyskytovaly, jejich zaznačení v příslušné frekvenci. Nutno podotknout, že při analýze kreseb jako kulturní reprezentace nebyly zohledňovány individuální rysy jednotlivých kreseb, naopak zohledňovány byly společné rysy a obsahové jmenovatele celého datového souboru. Dominantní motivy a naopak ojedinělé motivy byly komparovány s nastudovanými reáliemi, tedy s písemnou i orální nativní reprezentací kultury. Slovní popis každé kresby také umožnil k analýze využít sociální sémiotiku (srov. Leeuwen, 2004), neboť můžeme sledovat modalitu kreseb a popisů, tedy míru jejich vztahu k realitě. Je možné tak sledovat vizuální i lingvistickou modalitu (např. četnost slov). Na kresbu bylo nahlíženo i s ohledem na celkovou kompozici, perspektivu, zarámování, apod. Vzhledem k faktu, že k otevření základní školy v Yawanu došlo až v roce 2004, jednou z výzkumných otázek byla také

tato: Jaký je vliv školního vzdělávání na vnímání vlastní kultury a sebe sama? Liší se učená kultura Nungonů od té, ve které reálně žijí?

VIZUALIZACE A REPREZENTACE KULTURY – dílčí závěry dle jednotlivých výzkumných témat

Výzkumná témata: PŘÍRODA A OCHRANA PŘÍRODY

Práce se snaží představit tradiční i současnou kulturu této lokální komunity a popsat a vysvětlit probíhající sociokulturní změny, a to zejména s ohledem na založení chráněné oblasti YUS Conservation Area. Motivy k založení oblasti mohou být identifikovány s přihlédnutím k náboženské situaci v oblasti, zejména výkladem Bible církví Adventistů sedmého dne, kteří vztáhli potravinové tabu na stromového klokana. Tímto krokem v podstatě umožnili tomuto živočišnému druhu v pohoří Saruwaged přežít a jeho následnou ochranou přispěli i k zachování své kultury, neboť příchod těžařských společností by pravděpodobně některé sociokulturní změny značně urychlil. Je nutné ale zdůraznit, že v žádném případě nelze lokální komunity považovat za žijící v „době kamenné“, jak lze často slyšet od cestovatelů a dobrodruhů. I účast na ochrannářském projektu pro místní oblast znamená zásadní změny, zejména v oblasti vzdělávání, zdravotnictví a technologií. Ačkoli očekávání místních komunit mohla (a zdá se, že i byla) odlišná, dočkali se během několika posledních let založení školy, obnovení spojení s městem a tím i možnosti zapojit se do monetárních ekonomických procesů např. prodejem kávy. Ochránci přírody z Tree Kangaroo Conservation Program nyní navíc nově zprostředkovávají prodej kávy vypěstované v YUS Conservation Area v americkém Seattlu, tedy káva spojuje Nungony již i s globální ekonomikou.

To, že Nungonové (zejména děti navštěvující školu) pracují velmi obratně s antropologickým pojetím pojmu kultura, svědčí o jejich uvědomění nutnosti v rámci všech probíhajících sociokulturních změn, tyto vlastní tradice předávat dále. Realizace probíhá zejména v průběhu školní výchovy, ale také ve společenském životě komunity. Zde můžeme sledovat tradiční kulturu v průběhu singsingů k nejrůznějším příležitostem, během kulturního dne, či během oslav Dne nezávislosti státu Papua-Nová Guinea.

Výzkumné téma: RODINA A PŘÍBUZENSTVÍ

Dalším výzkumným tématem, zaměřeným na rodinu a příbuzenský systém mezi Nungony, bylo zjišťováno, zda probíhající sociokulturní změny zasáhly i do těchto oblastí. Na tomto místě je nutné opět zmínit vliv misionářů, neboť i ve sledované lokální komunitě se každý obyvatel považuje za „dobrého Křesťana“. Ve srovnání s tradiční kulturou tak dochází pod vlivem křesťanství ke změně manželských vzorců a svatebních zvyklostí. Souvisí to nejen s příchodem křesťanství, ale také se změnou v oblasti ekonomiky. Oproti ostatním oblastem Papuy-Nové Guineje je zde v údolí řeky Uruwa ještě navíc otázka vlivu dvou křesťanských denominací – Adventistů a Luteránů. Tyto dvě skupiny mají rozdílné postoje k tradičním zvyklostem, zejména ke svatebním tradicím, mezi které patří např. pravidla svatebního obřadu, bydlení po svatbě, či samotná platba za nevěstu. Vliv křesťanství zapříčinil, že místní lidé postupně slučují a kombinují tradiční zvyky společenského života s nativními svatebními rituály a posvatebními pravidly s křesťanskými idejemi.

Výzkumné téma: VESNICE

Vliv dvou denominací lze pozorovat i v dalším výzkumném tématu, které se zaměřuje na podobu vesnic a její proměnu. Z kreseb žáků je jednak patrné rozdělení na adventistickou a luteránskou část, ale zajímavá je zejména skutečnost, že žáci základní školy se zadaným tématem pracovali velmi poctivě. Získané kresby map vesnice lze chápat nejen jako vyjádření prostoru a prostorové orientace, ale lze je vnímat a interpretovat rovněž jako vizualizaci a reprezentaci kultury samotné, neboť jsou v mapách umístěny objekty, kterými určují veřejný prostor a pomáhají zorientovat se v prostoru s ohledem na význam jednotlivých zobrazených objektů. Nejčastěji se jedná o budovy (často dominuje kostel), ale také přírodní zajímavosti či komunikace.

Výzkumné téma: YAWAN ZA 50 LET

Probíhající sociokulturní změny lze pak pozorovat v setu kreseb na téma Yawan za 50 let. Děti opět nejčastěji ztvárňovaly podobu vesnice, tentokrát obohacenou o řadu technologických vymožeností. V kresbách nechybí elektrina, vodovody, auta, satelity... Některé

kresby naopak znázorňovaly budoucnost jedinců, kde bylo patrné, že pod vlivem kontaktu se západním světem děti volí svá vysněná povolání. Výzkum byl realizován v roce 2011 a představy žáků o budoucnosti jejich oblasti se zdály velmi vzdálené. Ovšem o čtyři roky později se již do vesnice Yawan dostal mobilní signál. Trvalo přibližně čtyři měsíce, než se této skutečnosti místní obyvatelé přizpůsobili, než mezi sebou začali komunikovat prostřednictvím mobilních telefonů, stahovat a přehrávat hudbu.

Jak tedy sami Nungonové vnímají svou tradiční a současnou kulturu? Jak hodnotí sociokulturní změny, které aktuální probíhají? Z výzkumu i z pobytu v lokální komunitě vyplývá, že velmi vysoce hodnotí kontakt s Evropany v tom smyslu, že jim přinesl vzdělání, rozvoj infrastruktury, oblékání a základy lékařské péče, na druhou stranu se velmi obávají kriminality, návykových látek, nemocí a toho, že bude jejich půda zničena těžbou dřeva a nerostného bohatství. Obávají se také toho, že jejich tradiční kultura zanikne. Vědí, že o kulturní identitu spjatou se svými předky přijít nechtějí, a zároveň vědí, že chtějí žít jako „moderní lidé dnešní doby“. Jejich současná kulturní identita tak balancuje někde na pomezí.

ZÁVĚR

Předkládaná dizertační práce vychází z terénního výzkumu, který byl realizován v lokální komunitě Nungon. Cílem práce bylo mimo jiné popsat, jak studenti ze základní školy v Yawanu rozumějí své kultuře. Prostřednictvím specifických technik vizuální antropologie, konkrétně užitím nativní kresby jako gnoseologického nástroje bylo zjišťováno, jak studenti reprezentují vlastní kulturu, přírodu, ochranu přírody a představu o budoucnosti jejich vlastní vesnice. Nedílnou součástí práce tvoří deskripce hlavních kulturních rysů etnické skupiny Nungon, jež jsou významné pro řešení zvoleného tématu a kontextualizaci výsledků vlastního empirického výzkumu.

Nungoni jsou s Evropany v kontaktu více než sto let, a to především s misionáři. Posledních zhruba dvacet let jsou také v užším kontaktu s výzkumníky a ochránci přírody. Novoguinejské lokální komunity bývaly egalitářské, ale i to se za poslední dobu změnilo. Rozdíl mezi městským a vesnickým způsobem života se stále prohlubuje.

Reprezentace prostřednictvím kreseb spadá do kategorie vizuální antropologie, v jejímž rámci je však tato výzkumná technika podhodnocena, jelikož vizuální antropologie se dominantně soustředí na film a fotografii. Nativní kresba ale představuje specifický typ narace. Z tohoto důvodu byla v prezentovaném výzkumu zvolena jako výzkumný nástroj k vizualizaci vybraných témat.

Na místě je také uvědomit si limity, které předkládaný empirický výzkum vykazuje. V první řadě je to vizualizace a reprezentace kultury komunity dětmi, a to těmi, které jsou gramotné a navštěvují základní školu. Věřím, že velmi zajímavé by mohlo být uskutečnit totožný výzkum u dospělých příslušníků komunity, kteří jsou často školní výchovou nedotčeni, případně u negramotných dětí. Dalším limitujícím faktorem může být i to, co bylo na motivaci k výzkumu považováno za jeden z nejatraktivnějších momentů - tedy aktuálnost probíhajících sociokulturních změn. Výzkum byl realizován v roce 2011 a rychlost probíhajících změn je v některých oblastech života komunity nemilosrdná. Přesto jsem se snažila do předkládané dizertační práce zahrnout i poznatky z výzkumu uskutečněného týmem Martina Soukupa a Jana D. Bláhy na jaře roku 2015. I díky těmto poznatkům je možné si uvědomit, jak rychle sociokulturní změny probíhají a jak rychle se může zkoumaná lokální komunita proměňovat.

V postmoderní antropologii je pojetí kultury předmětem diskuzí. Postmoderní antropologové se domnívají, že kultura je emická kategorie vyvinutá ve vědeckých kruzích západního světa, nicméně pojetí kultury je již rozšířeno po celém světě. Antropologové tento

koncept ve 20. století vyvezli za hranice západního světa, kde úspěšně zakořenil, a v mnoha lokalitách si místní lidé pojem kultura osvojili. Z předkládaného výzkumu jasně vyplývá, že i kdyby pro antropology pojetí kultury již nemělo hlubšího významu, pro obyvatele horských vesnic v pohoří Saruwaged svůj význam má. Koneckonců tak stojí i v Ústavě Papuy – Nové Guineje „*vznešené tradice a křesťanské principy jsou nyní naše*“²

² v orig.: „noble traditions and the Christian principles that are ours now“

ZÁKLADNÍ LITERATURA A ZDROJE TEZÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE

- BATESON, Gregory a Margaret MEAD. *Balinese Character, a Photographic Analysis*. New York: The New York Academy of Sciences, 1942, 277 s. Special publications of the New York Academy of Sciences, v. 2.
- BERNARD, Harvey. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. 4th ed. Lanham, Md.: Altamira Press, 2006, 803 s. ISBN 0759108692.
- DUBOIS, Cora. *People of Alor*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1944.
- ECKARDT, Barbara von. Mental Representation. In WILSON, R. a F. KEIL (ed.) *The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences*, 1999, s. 524–526.
- FORTES, Meyer. *Children's drawing among the Tallensi*. Africa, 1940, roč. 13, s. 293–295.
- JORGENSEN, Danny. *Participant observation*. London: SagePublications, 1989, 136 s. ISBN 0803928769.
- KIRSCH, Stuart. *Reverse Anthropology: Indigenous Analysis of Social and Environmental Relations in New Guinea*. Stanford: Stanford University Press, 2006, 272 s. ISBN 9780804753425.
- LEEUWEN, Theo Van. *Introducing Social Semiotics an Introductory Textbook*. London: Routledge, 2004.
- MALINOWSKI, Bronislaw. *The Argonauts of the Western Pacific*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1922, 527 s.
- MEAD, Margaret. *Coming of Age in Samoa*, New York: William Morrow, 1928, 297 s.
- PAGET, Geoffrey. *Some Drawings of Men and Women Made by Children of Certain Non-European Races*. The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 1932, roč. 62, č. 1, s. 127–144.
- POWDERMAKER, Hortense. *Stranger and Friend: the Way of an Anthropologist*. New York: W.W. Norton&Company, 1966, 315 s.
- RABINOW, Paul. *Reflection on the Fieldwork in Morocco*. Berkeley: University of California Press, 1977, 164 s. ISBN 0-520-03529-1.
- RAPPAPORT, Roy A. *Pigs for the Ancestors: Ritual in the Ecology of a New Guinea People*. New Haven: Yale University Press, 1984, 501 s. ISBN 0300032056.
- SILLITOE, Paul. *An Introduction to the Anthropology of Melanesia: Culture and Tradition*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 254 s. ISBN 05-215-8836-7.
- SILLITOE, Paul. *Give and Take*. New York: St. Martin's Press, 1979. ISBN 9780312327354.

- SILLITOE, Paul. *Made in Niugini: Technology in the Highlands of Papua New Guinea*. London: Published for the Trustees of the British Museum by British Museum Publications in association with the University of Durham Publications Board, 1988, 636 s. ISBN 0714115843.
- SILLITOE, Paul. *Roots of the Earth: Crops in the Highlands of Papua New Guinea*. Manchester: Manchester University Press, 1983, 285 s. ISBN 0719008743.
- SILLITOE, Paul. *Social change in Melanesia: Development and History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, 264 s. ISBN 0521778069.
- SILLITOE, Paul. *Stone Versus Steel*. Mankind[online]. 1979, 12(2): 151-161 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: DOI: 10.1111/j.1835-9310.1979.tb00709.x.
- SOUKUP, Martin. *Antropologie a Melanésie: z dobykamenné do kyberprostoru*. Praha: Karolinum, 2013, 630 s. ISBN 978-80-246-2461-7.
- SOUKUP, Martin. *Kresba a malba v antropologii*. In Národopisná revue 24(1), Národní ústav lidové kultury, 2014, s. 3–14. ISSN 0862-8351
- SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum, 2014, 169 s. ISBN 978-80-246-2567-6.
- SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie: (encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleoantropologie, sociální a kulturní antropologie)*. Praha: Karolinum, 2004, 667 s. ISBN 8024603373.
- SOUKUP, Václav. *Ekologická antropologie*. In CICHÁ, Martina (ed.). *Integrální antropologie*. Praha: Triton, 2014, s. 302-319. ISBN 978-80-7387-816-0.
- WEGMANN, Ursula. *Yau Anthropology Background Study*. Summer Institute of Linguistics, 1990, 108 s.
- WEST, Paige. *Conservation is our Government Now: The Politics of Ecology in Papua New Guinea*. Durham: Duke University Press, 2006, 320 s. ISBN 9780822337126.
- WORTH, Sol a John ADAIR. *Through Navajo Eyes: an Exploration in Film Communication and Anthropology*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1997, 380 s. ISBN 0826317715.